

DEMARCATON OF JIZZAKH REGION AND ITS GAT ANALYSIS

Bakhtiyar Ya. Zikirov

Lecturer

Jizzakh State Pedagogical University

Jizzakh, Uzbekistan

Bekzod B. Khakimov

Lecturer

Jizzakh State Pedagogical University

Jizzakh, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Natural geographic location, geographic coordinate, internal and external boundaries, cross-section.

Received: 25.05.23

Accepted: 27.05.23

Published: 29.05.23

Abstract: Jizzakh region is a region located in the central region of our country, it is distinguished by its natural geographic location, internal and external borders. In this article, the geographic location of the Jizzakh region, the borders with the bordering areas, the coordinates of the edge points, the distance from north to south and from west to east, and the transfer of profiles according to this distance were studied and analyzed using the GAT program. done

JIZZAX VILOYATI CHEGARALANISHI VA UNING GAT TAHLILI

Baxtiyor Ya. Zikirov

O'qituvchi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Jizzax, O'zbekiston

Bekzod B. Xakimov

O'qituvchi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Jizzax, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Tabiiy geografik o'rin, geografik koordinata, ichki va tashqi chegaralar, ko'ndalang profil.

Annotatsiya: Jizzax viloyati mamlakatimizning markaziy hududida joylashgan viloyat bo'lib, o'zining tabiiy geografik o'ri, ichki va tashqi chegaralaralanishi bilan ajralib turadi. Mazkur maqolada Jizzax viloyatining geografik o'ri,

chegaradosh hududlar bilan bo'lgan chegaralar, chekka nuqtalari koordinatalari, shimoldan janubga va g'arbdan sharqqacha bo'lgan masofasi va shu masofa bo'yicha profillarining o'tkazilishi GAT dasturi yordamida o'rganilgan va tahlil qilingan.

ДЕМАРКАЦИЯ ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ И ЕЕ АНАЛИЗ

Бахтияр Я. Зикиров

преподаватель

Джизакский государственный педагогический университет

Джизак, Узбекистан

Бекзод Б. Хакимов

преподаватель

Джизакский государственный педагогический университет

Джизак, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Географическое географические координаты, внутренние и внешние границы, разрез.

Природно-положение, внутренние и внешние границы, разрез.

Аннотация: Джизакская область – регион, расположенный в центральном районе нашей страны, отличается своим естественным географическим положением, внутренними и внешними границами. В данной статье были изучены и проанализированы географическое положение Джизакской области, границы с соседними областями, координаты краевых точек, расстояние с севера на юг и с запада на восток, а также перенос профилей по этому расстоянию с помощью программа GAT.

KIRISH

Hozirgi kunda mamlakatlarni va uning ma'muriy birliklarini zamonaviy dasturlar yordamida o'rganish, tahlil qilish va kartalarini ishlab chiqishda geoaxborot tizimlari (GAT) dasturiy vositalari yordamida amalga oshirilmoqda. Natijada, ma'muriy hududning chegaralari, chekka nuqtalari va ma'lum yo'nalishlar bo'yicha aniq profillar o'tkazish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bunda tanlangan ma'muriy hududlarning raster va vektor ma'lumotlar bazasi olinib, ular qayta ishlanadi, atributlarini hosil qilish orqali tadqiqotlar olib boriladi. Olingan ma'lumotlar, joydagi kuzatish natijalari hamda avval olingan kartografik tahlillar bilan solishtiriladi.

ASOSIY QISM

Jizzax viloyati O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi viloyat bo'lib, Respublikaning markaziy qismida joylashgan. U bevosita Qozog'iston va Tojikiston Respublikalari bilan hamda Sirdaryo, Navoiy, Samarqand viloyatlari bilan chegaralanadi. Hududiy joylashuviga ko'ra viloyat O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy jihatdan rivojlangan sharqiy va shimoli-sharqiy Toshkent,

Fargʻona vodiysi kabi asosiy mintaqalari bilan gʻarbiy va janubiy mintaqalari sanalgan Qoraqalpogʻiston-Xorazm, Buxoro-Navoiy, Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryolarni tutashtirib turuvchi asosiy yoʻl ustida joylashgan.

Viloyat shimoliy yarimsharning $39^{\circ}31'50''$ va $41^{\circ}10'55''$ shimoliy kengliklar oraligʻi hamda sharqiy yarimsharning $66^{\circ}39'8''$ va $69^{\circ}01'27''$ sharqiy uzunliklari orasida joylashgan. Viloyatning deyarli markazida, Jizzax shahridan sharqda va Sharof Rashidov tumanining sharqiy qismida 68° sharqiy meridian bilan 40° shimoliy parallel kesishgan. Shu nuqtadan viloyat hududi kenglik boʻyicha shimolga $1^{\circ}10'55''$ masofaga, janubga $0^{\circ}28'10''$ masofaga choʻzilgan boʻlsa, sharq tomon $1^{\circ}1'27''$ masofaga, gʻarb tomon $1^{\circ}20'52''$ masofaga choʻzilgan.

Viloyatning tabiiy chegaralanishida asosan relyef, suv havzalari muhim omil sanaladi. Viloyatning janubiy qismi togʻ va togʻoldi hududlariga toʻgʻri kelib, chegara asosan viloyatning janubiy qismidagi togʻlarning suvayirgʻichlari orqali oʻtadi.

Shimoliy hududlari asosan tekislik boʻlganligi uchun viloyatning umumiy chegarasini deyarli yarmi 500 m gacha boʻlgan tekisliklardan oʻtadi. Navoiy viloyati bilan Aydarkoʻlning suvli yuzasi orqali 24,6 kmli masofada dengiz sathidan 241-245 metrgacha boʻlgan balandliklar bilan chegaralangan.

Aydarkoʻlning shimoliy qismidagi hududlar 250 metrdan yuqori va bu balandlik Jizzaxning Qozogʻiston bilan chegaralangan qismi 300 m li izogipsga toʻgʻri keladi. Faqat Chordara suvombori toʻgʻonidan oʻtgan chegaraning uzunligi 1,6 km va bu erning dengiz sathidan balandligi 250 m ni tashkil etadi.

Viloyat janubda Tojikiston Respublikasi bilan Turkiston tizmasining suvayirgʻichi orqali chegaralansa, janubi-gʻarbiy va gʻarbiy tomondan Samarqand viloyati bilan Gʻubdintogʻ, Qorachatogʻ va Nurota tizmalarining markiziy qismi suvayirgʻichlari orqali chegaralanadi.

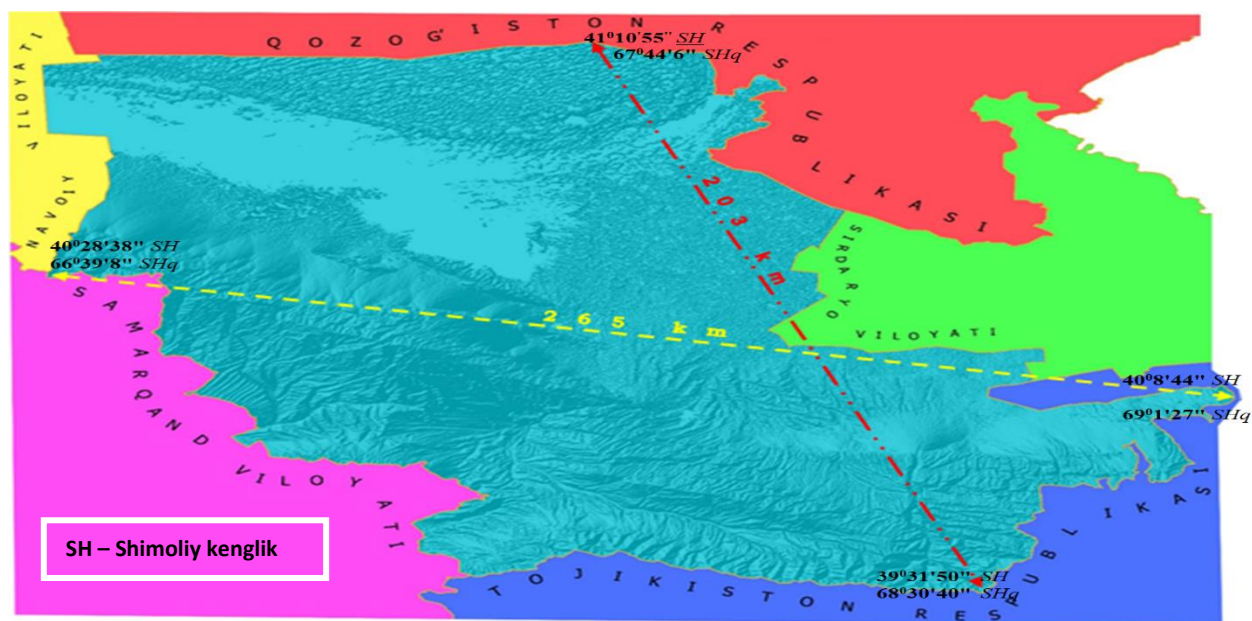
Shu sababdan viloyatning janubiy chegarasi boʻylab bir qancha togʻ choʻqqilari va dovonlarni uchratish mumkin. Masalan, Turkiston tizmasidagi Shavkartov choʻqqisi (4029 m), Bozorxonim (3401 m), Chashmardak choʻqqisi (3108 m) va Shaxriston (3378 m) davoni, Chashmardak (2870 m) davoni, Qoʻsh tepa (2707 m) davoni, Lattaband (1995 m) davonlari shular jumlasidan.

Turkiston tizmasi suvayirgʻichi orqali oʻtuvchi chegara Shaxriston davonidan boshlanib Qoʻsh tepa dovoniga qadar shimoli-gʻarbiy yoʻnalish boʻylab davom etadi. Shu yerdan chegara suvayirgʻich boʻylab janubi-gʻarb tomonga yoʻnalib, Zarafshon daryosi oʻzanida Samarqand viloyati bilan Tojikiston oʻrtasidagi chegara yaqinida tizma pasayib qolgan joydan, chegara yana shimoli-gʻarbgaga burilgan. Shu yoʻnalish orqali chegara Gʻoʻbdintogʻga yetib boradi va yana suvayirgʻich orqali bir oz gʻarbgaga tomon burilib, Gʻoʻbdintogʻ togʻigacha shimoli-gʻarb tomon burilib avval Qorasuv suvomboriga va Qaroqchitogʻ orqali Nurota tizmasiga yoʻnalgan.

Qaroqchitog'ning shimoli-sharqiy qismidagi Qo'yto'sh tog'lari to'liq Jizzax hududida joylashgan. Qaroqchitog'dan o'tgach chegara shimol tomonga Nurota tizmasiga yo'nalib, Nurota tizmasining janubiy yonbag'rida oquvchi Nakurtsoyning boshlanish qismida Suvayirg'ichga tutashadi. Bu yer Nurota davlat qo'riqxonasining sharqiy chekkasiga to'g'ri keladi va shu yerdan chegara g'arbga yo'naladi. Shu yo'nalishda Navoiy viloyati chegarasiga qadar tizmaning suvayirg'ich bo'ylab borib, Hayotboshi cho'qqisining g'arbidan boshlanuvchi Majrumsoyning yuqori oqimidan chegara shimolga yo'naladi va shu yo'nalishda Aydarko'l havzasiga tutashadi. Chegaraning bu qismi viloyatning eng murakkab chegara qismini tashkil etadi.

GAT texnologiyalari asosida viloyat chegarasi bo'ylab relyef profili shakllantirildi va unga ko'ra viloyatning umumiy chegarasi 982,38 km ni tashkil etgani holda umumiy chegaraning 500 metrdan baland bo'lgan hududlardan o'tuvchi chegaraning uzunligi 518,34 km ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich umumiy chegaraning 52,7 % ini tashkil etdi. Shunga muvofiq 464,04 km li masofa tekislikka to'g'ri keladi va umumiy chegaraning 47,3 % ini tashkil egalladi.

Viloyatning chegarasi bo'ylab o'tkazilgan profil turli balandliklar bo'yicha chegara uzunligini aniqlash imkonini berdi(1-jadval, 1-rasm).

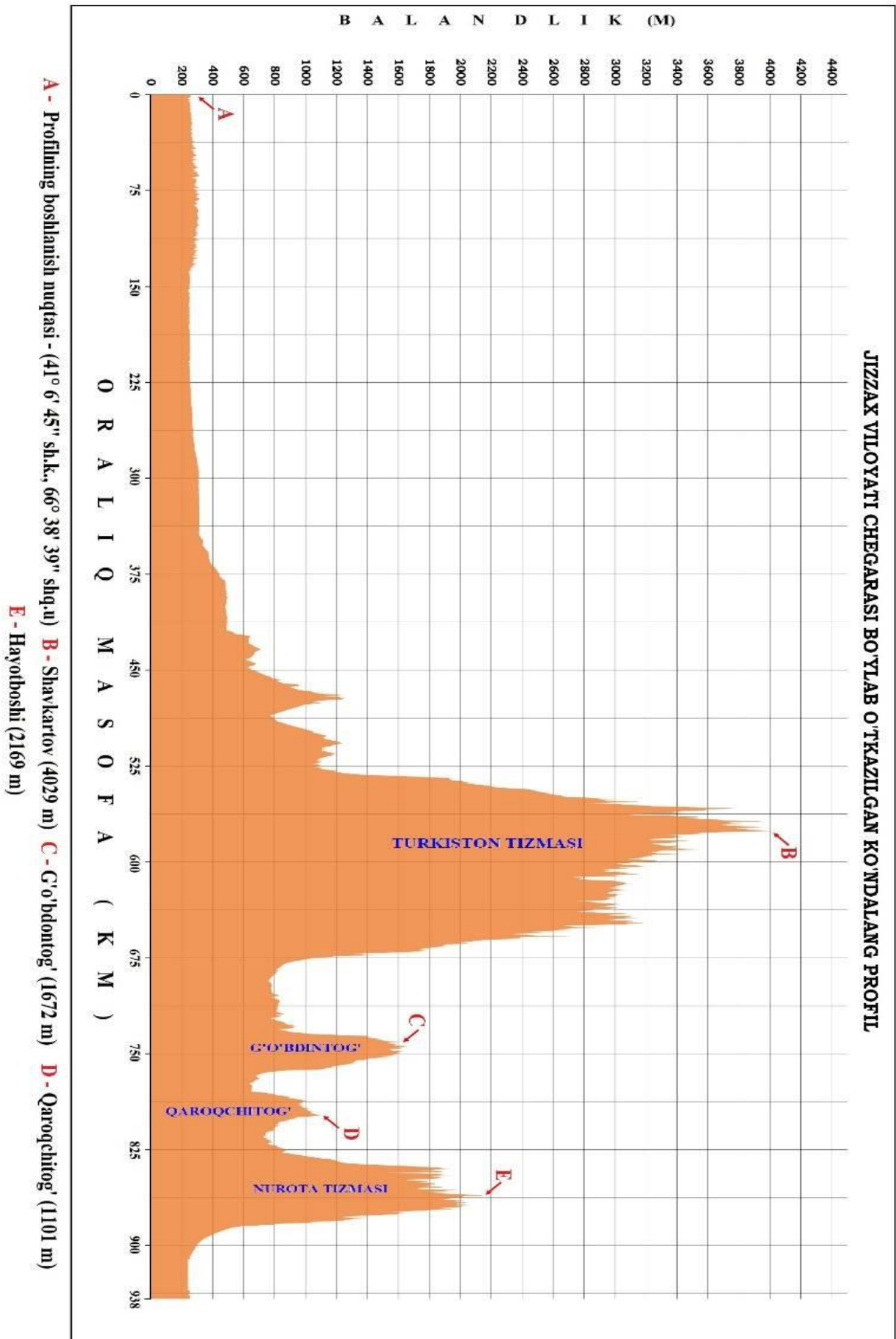

1-rasm. Jizzax viloyatining hududiy chegaralanishi va chekka nuqtalari
Ushbu karta muallif tomonidan ishlab chiqildi.

1-jadval

Jizzax viloyatining chegarasi bo'ylab o'tkazilgan ko'ndalang profili ko'rsatkichlari

Relyef balandliklari	Chegara uzunligi (km)
500 m gacha	464,04
500-1000	211,72
1000-2000	164,86
2000-3000	66,92
3000-4000	74,72
4000 va undan baland	0,117

Jizzax viloyatining ichki va tashqi chegara uzunligi

Jizzax viloyati chegaradosh hududlar nomi	Chegara uzunligi (km.da)	Chegara uzunligi (umumiy chegara uzunligiga nisbatan foizda)
Sirdaryo viloyati	118,91	12,10
Navoiy viloyati	95,77	9,75
Samarqand viloyati	221,79	22,58
Tojikiston, So'g'd viloyati	333,44	33,94
Qozog'iston, Turkiston viloyati	212,47	21,63
Jizzax viloyatining umumiy chegara uzunligi	982,38	100,00

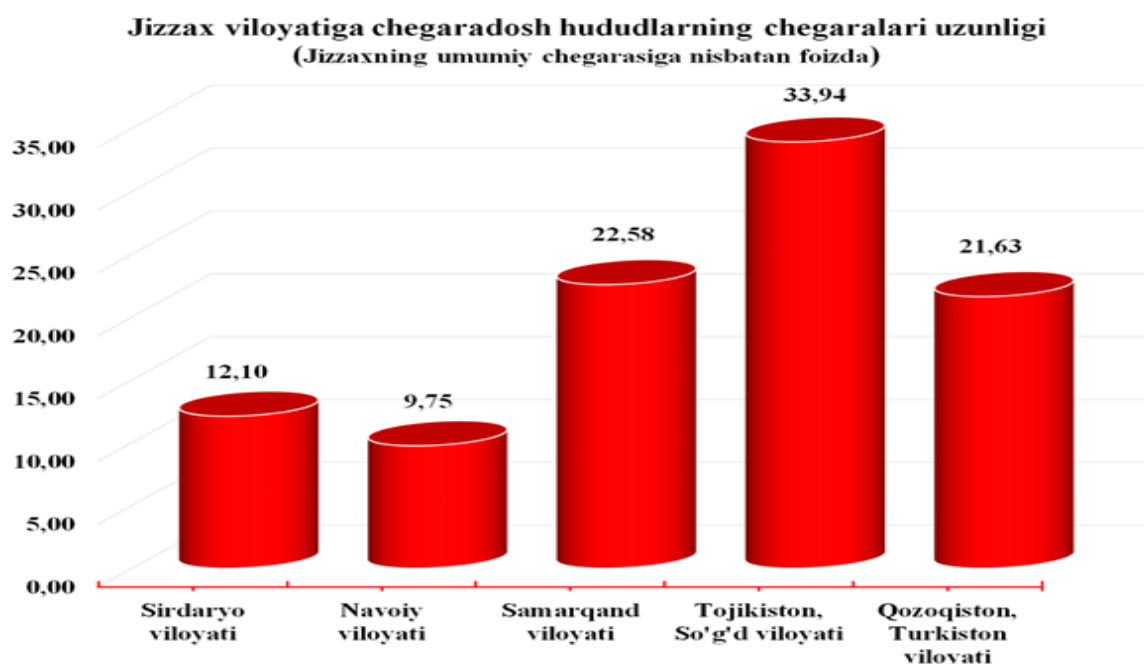
Jadvaldan ma'lum bo'ldiki viloyatning har bir chegaradosh hududlari ilan chegaralanish masofasi har xil. Bu chegaralanishni avvalo ichki (O'zbekiston Respublikasi tarkibidagi hududlar bilan) va tashqi (qo'shni Respublikalar bilan) chegaralanishga ajraish mumkin. Bunday tasnifga ko'ra viloyatning tashqi chegaralari, ichki chegaralariga nisbatan uzunroq masofani tashkil etadi (-rasm)

Jadvalni alohida tahlil etganimizda Jizzax viloyatini tashqi chegaralarining umumiy uzunligi 545,91 km yoki umumiy chegara uzunligining 55,57 % ini tashkil etsa, ichki chegaralarining umumiy uzunligi 436,47 km yoki umumiy chegara uzunligining 44,43 % ini tashkil etganligini ko'rishimiz mumkin.

XULOSA

Tashqi chegaralari viloyatning Tojikiston Respublikasi bilan (chegara uzunligi 333,44 kmli va bu masofa viloyatning umumiy chegara uzunligini 33,94 foizini tashkil etadi) hamda Qozoqiston Respublikasi bilan (chegara uzunligi 212,47 km va bu umumiy chegra uzunligini 21,63 % ini tashkil etgan) chegaralariga to'g'ri keladi.

Ichki chegaralari deyilganda viloyatning Sirdaryo viloyati bilan (*chegaralanish masofasi 118,91 km va bu masofa viloyatning umumiy chegara uzunligini 12,10 % ini tashkil etadi*), Navoiy viloyati bilan (*95,77 kmli masofada chegaralanishi va bu masofa viloyatning umumiy chegara uzunligini 9,75 foizini tashkil etishi*), Samarqand viloyati bilan (*221,79 kmli masofada chegaralanishi va bu masofa viloyatning umumiy chegara uzunligini 22,58 foizini tashkil etishi*) chegaralanishi ma'lum bo'ladi (2-rasm).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Алибеков Л.А., Нишонов С.А. Природные условия и ресурсы Джизакской области. – Ташкент: Узбекистан, 1978. – 255 с.
2. Ғўдалов М. Жиззах вилояти табиати ва уни муҳофаза қилиш. Монография. – Тошкент: Фан ва технология, 2014.
3. Джумабоев Т.Ж. Типология пастбищных земель Юго-Западного Узбекистана (на примере бассейн р.Сангзар). – Самарканд: СамГУ, 1981.
4. Исматов Н.И. Чумқортоғ рельефининг баъзи хусусиятлари // Географиянинг долзарб муаммолари. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Самарқанд, 2006. 50-51 б.
5. www.en.wikipedia.org/wiki/Landscape_planning
6. <https://uz.geofumadas.com/global-mapper-in-se-va-mal/>
7. <https://ubunlog.com/uz/qgis-geospatial-information-ubuntu/>
8. <https://www.qgis.org/ru/site/>
9. <https://nextgis.ru/>
10. <https://www.arcgis.com/index.html>
11. <https://www.arcgis.com/apps/mapviewer/index.html>